

Обставини справи

Справа стосувалася десятиох заявників із Йорданії, які звернулися із заявами як цивільні сторони до слідчого судді в м. Брюсселі про порушення кримінального провадження проти високопосадовців Кувейту за злочини, відповідальність за вчинення яких передбачено положеннями міжнародного гуманітарного права, стосовно дій, пов'язаних з першою війною в Перській затоці (1990–1991 роки).

У 2001 році, на час подачі заявниками своїх заяв, бельгійське законодавство визнало абсолютну форму універсальної кримінальної юрисдикції, навіть за відсутності будь-якого зв'язку з Бельгією. Згодом бельгійський законодавчий орган поступово запровадив критерії зв'язку з Бельгією та системою фільтрації для оцінки того, чи слід притягати особу до відповідальності. Коли набув чинності Закон від 5 серпня 2003 року, провадження, яке заявники спочатку розпочали у 2001 році, більше не відповідало новим критеріям, що регулюють юрисдикцію бельгійських судів, встановлену на майбутнє; отже, воно не могло продовжуватись у зв'язку із цим.

Урешті-решт, вимоги заявників не були задоволені на тій підставі, що на час набрання чинності Законом від 5 серпня 2003 року жодних слідчих дій ще не було здійснено і бельгійські суди в будь-якому випадку не мали юрисдикції розглянути та ухвалити рішення за позовом.

Заявниками у справі є громадяни Йорданії, які народилися в період з 1930 по 1973 роки та проживають в м. Аммані (Йорданія).

Під час першої війни в Перській затоці (1990–1991 роки) заявники, які проживали в Кувейті, переслідувалися органами державної влади Кувейту та були депортовані до Йорданії.

Згодом за законом Йорданії було створено об'єднання («Кооперативне товариство з питань повернення осіб з війни в Перській затоці») ('Cooperative Society for the Gulf War Returnees') з метою надання взаємодопомоги своїм членам, зокрема отримання відшкодування завданої матеріальної та моральної шкоди.

У грудні 2001 року адвокат 7738 членів асоціації, включаючи заявників, подав заяву про приєднання їх до процесу як цивільних осіб від їхнього імені та з метою представлення їхніх інтересів до слідчого судді м. Брюсселя проти 74 осіб, більшість із яких були високопосадовцями з Кувейту, з метою відкриття кримінального провадження за геноцид на підставі Закону від 16 червня 1993 року про припинення серйозних порушень міжнародного гуманітарного права (так званий «Закон про універсальну юрисдикцію») зі змінами, внесеними Законом від 10 лютого 1999 року і, зрештою, заміненого Законом від 5 серпня 2003 року. Вони також вимагали відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої внаслідок правопорушень, у яких вони були стверджуваними потерпілими.

Після провадження, яке завершилось ухваленням рішення Касаційним судом 18 січня 2012 року, вимоги заявників не були задоволені, оскільки жодних слідчих дій на час набрання Законом законної сили 5 серпня 2003 року не було проведено і в будь-якому разі суди Бельгії не мали юрисдикції розглядати та ухвалювати рішення в межах кримінального провадження.

Посилаючись на пункт 1 статті 6 Конвенції, заявники скаржилися, що, визнаючи провадження неприйнятним та відмовившись від юрисдикції, бельгійські суди не навели достатніх підстав для своїх рішень та позбавили заявників права на доступ до суду.

Оцінка Суду

Пункт 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд)

Обґрунтованість рішень національних судів

У світлі своєї усталеної практики ЄСПЛ вважав, що національні суди надали конкретну та чітку відповідь на заяву, подану заявниками, і що вони не порушили свого зобов'язання обґрунтувати таке рішення. Крім того, ЄСПЛ не встановив нічого свавільного чи явно необґрунтованого в тлумаченні національними судами поняття «слідча дія». Справді, таке тлумачення відповідало меті Закону від 5 серпня 2003 року про скорочення судових спорів з питань універсальної юрисдикції, а також про встановлення перехідного механізму із запобігання наслідків для справ, що перебувають на стадії досудового слідства. Отже, не було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції щодо обґрунтування рішень, ухвалених органом пред'явлення обвинувачень та Касаційним судом.

Доступ до суду

ЄСПЛ зазначив, що заявники цілком очевидно обґрунтували обмеження свого права на доступ до суду, оскільки бельгійські суди відмовилися від юрисдикції розглядати та ухвалювати рішення в межах кримінального провадження, яке вони порушили, подавши заяву в кримінальному провадженні до слідчого судді в м. Брюсселі. Таке обмеження юрисдикції було наслідком впровадження перехідного механізму за змістом положень Закону від 5 серпня 2003 року.

Уряд пояснив, що метою нової системи було забезпечення належного здійснення правосуддя. Він стверджував, що існує ризик надмірного навантаження на суди, що могло б спричинити надходження великої кількості справ, обґрунтованих універсальною юрисдикцією без будь-якого зв'язку з Бельгією, а також про практичні труднощі в отриманні доказів. Ураховуючи підготовчий процес ухвалення Закону від 5 серпня 2003 року, слідувало, що реформа мала на меті усунути дипломатичну напругу, спричинену визнанням

згаданої абсолютної універсальної юрисдикції та кричущими політичними зловживаннями, до яких вона призвела.

ЄСПЛ вважав, що причини, які стосуються належного здійснення правосуддя, що спонукало Парламент розглянути законопроект, а також зв'язок з питанням імунітетів, який був підставою для вирішення справи згідно з міжнародним правом, можна розглядати як вагомні підстави загального інтересу.

У подальшому ЄСПЛ зазначив, що в 2001 році, на час звернення заявників, бельгійське законодавство визнавало абсолютну форму універсальної кримінальної юрисдикції. Далі законодавець поступово запровадив критерії, що вимагали зв'язку з Бельгією, та систему фільтрації для оцінки доцільності обвинувачення. Коли Закон від 5 серпня 2003 року набрав чинності 7 серпня 2003 року, провадження, яке заявники початково розпочали в 2001 році, вже не відповідало новим критеріям, що регулюють юрисдикцію бельгійських судів, визначену на майбутнє. Тому розгляд справи не міг бути продовжений на цій підставі.

Крім того, ураховуючи рішення Касаційного суду про те, що юрисдикція бельгійських судів може бути збережена лише в тому разі, якщо слідча дія вже була проведена до набрання чинності Законом, заява, подана заявниками, неминуче не була б задоволена, оскільки така дія не була проведена, як це пізніше встановили Департамент обвинувачень та Касаційний суд.

Отже, ЄСПЛ постановив, що рішення бельгійських судів після набрання чинності Законом від 5 серпня 2003 року про відмову від юрисдикції з розгляду заяви цивільної сторони у кримінальному провадженні, поданої заявниками у 2001 році, не були непропорційними переслідуваній легітимній меті.

Таким чином, порушення пункту 1 статті 6 Конвенції встановлено не було.

Висновок

Відсутність порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалено Палатою 16 березня 2021 року й набуло статусу остаточного 16 червня 2021 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.